

SVETSKA DIGITALNA BIBLIOTEKA SAN ILI VIRTUELNA STVARNOST

Digitalna biblioteka, elektronska biblioteka, virtuelna biblioteka, hibridna biblioteka, biblioteka bez zidova, univerzalna biblioteka – niz je novih termina koji su se pojavili u poslednjoj deceniji. Neki teoretičari sve ove termine smatraju sinonimima, a neki pak nastoje da ukažu na razlike između svih aktuelnih formi savremene biblioteke obuhvaćenih ovim terminima. Preciznih i jedinstvenih odgovora o istinskom značenju svih ovih termina još uvek nema, kao što još uvek nije jasno da li svi oni znače isto za sve stručnjake koji ih koriste i da li se njima želi predstaviti zapravo ista moderna biblioteka.

Značenje biblioteke tokom vekova prešlo je dug put, od njenog originalnog etimološkog značenja „kolekcije knjiga“, do njenog današnjeg značenja kolekcije vrlo raznovrsnih informacionih resursa u savremenom smislu reči, na primer čak i kolekcije softverskih paketa ili metadata podataka. Svaka tradicionalna biblioteka predstavlja zasebnu i osobenu celinu, različitu od drugih biblioteka. I svaka digitalna biblioteka takođe predstavlja jedinstvenu celinu, različitu od drugih digitalnih biblioteka.

Aktuelna literatura o digitalnim bibliotekama nesaglediva je, a i broj definicija digitalne biblioteke takođe je teško sagledati. Arms u svojoj knjizi o digitalnim bibliotekama iz 2000. godine biblioteku definiše kao „*organizovanu kolekciju informacija, kojoj je priključeno niz različitih servisa, koja se čuva u digitalnim formatima i koja je dostupna putem mreže. Element od suštinskog značaja za digitalnu biblioteku jeste upravo činjenica da su informacije organizovane u određen sistem*¹⁾“.

Federacija digitalnih biblioteka u Sjedinjenim Američkim Državama prihvatila je Grinštajnovu definiciju: „*Digitalne biblioteke su organizacije koje obezbeđuju informacione resurse. One podrazumevaju postojanje kvalifikovanog osoblja koje vrši selekciju informacija, opredeljuje se za određenu strukturu i nudi intelektualni pristup informacijama, osoblja koje interpretira, čuva i distribuira informacije kao celinu, obezbeđuje održavanje kolekcija digitalnih informacija kroz vreme, kako bi one bile spremne i lako dostupne za korišćenje određenoj zajednici ili skupu zajednica*“²⁾“.

Borgamnova celo poglavlje svoje knjige posvećuje razmatranju pojma digitalne biblioteke i zaključuje da „*sa stanovišta istraživačkih ciljeva, digitalne biblioteke predstavljaju sadržaj prikupljen i organizovan da bi bio od koristi zajednici korisnika. Sa stanovišta bibliotečke prakse, digitalne biblioteke predstavljaju institucije ili organizacije koje pružaju informacione usluge u digitalnim formama*“³⁾“.

Neki teoretičari pokušavaju da ukažu na razlike između navedenih pojmova, te pojam digitalne biblioteke vezuju za format u kojem je informacija prezentirana, pojam virtuelne biblioteke za neodređenost prostora u kojem je informacijama moguće pristupiti, a pojam elektronske biblioteke za medij koji se koristi za skladištenje, distribuciju i prenos informacija.

Jedna grupa teoretičara više voli da govori o hibridnim bibliotekama; oni posebno ističu činjenicu da su biblioteke oduvek bile hibridne institucije zato što su oduvek skupljale različite tipove dokumenata. Prema njima, digitalni dokumenti predstavljaju samo još jedan tip dokumenata koji se pridodaje nizu, sada već tradicionalnih bibliotečkih dokumenata – mikrofilmova, mikrofiševa, gramofonskih ploča, filmova, gravira, fotografija, zvučnih i video kaset, itd. Prema Pinfieldu, upravo

termin hibridne biblioteke podrazumeva „*održavanje kontinuiteta između konvencionalnih i digitalnih biblioteka, zato što u njima informacioni izvori na papiru i u elektronskoj formi postoje ravnopravno jedni pokraj drugih*⁴⁾“

Druga grupa teoretičara radije se opredeljuje za termin virtuelne biblioteke ili biblioteke bez zidova, zato što taj koncept podrazumeva sve prednosti integracije različitih informacionih izvora, pa i onih digitalnih, u virtuelnom prostoru, odnosno izvan zidova određene pojedinačne biblioteke. Oni polaze od pretpostavke da kolekcije jedne određene biblioteke, ukoliko su većim delom digitalne, više uopšte ne zavise od određenog ograničenog prostora i vremena. Virtuelne kolekcije sa mnogih različitih informacionih izvora mogu da budu objedinjene u neograničenom virtuelnom prostoru; pristup takvim kolekcijama moguć je sa bilo kog mesta i u bilo koje vreme, čak i u slučaju kada korisnik i ne zna gde se tačno nalazi server na kojem su uskladištene sve informacije. Virtuelna biblioteka tako može da bude gotovo neograničenog obima, njena organizacija počiva na povezivanju različitih informacionih izvora ili različitih digitalnih kolekcija iz biblioteka lociranih širom sveta. Međutim, virtuelna biblioteka može isto tako da bude i vrlo mala, ograničena na digitalnu biblioteku pojedinca smeštenu na njegovom kućnom računaru.

Kao što vidimo, iz svih ovih pokušaja definisanja digitalne biblioteke gotovo da možemo da zaključimo da je nemoguće postaviti takvu definiciju koja bi u potpunosti mogla da obuhvati sve danas postojeće oblike digitalnih biblioteka. Autorka Digan pokušava iz svih definicija da izvuče osnovne principe na kojima počiva digitalna biblioteka:

1. *Digitalna biblioteka predstavlja organizovanu kolekciju digitalnih objekata.*
2. *Digitalni objekti kreirani su i prikupljeni u skladu sa principima izgradnje kolekcija.*
3. *Digitalni objekti dostupni su na koherentan način, podržani servisima neophodnim da se korisnicima omogući pretraživanje i korišćenje informacionih izvora, na sličan način na koji mogu da pretražuju i koriste i druge tipove bibliotečkih materijala.*
4. *Digitalni objekti se obrađuju kao dugoročni stabilni izvori informacija, odgovarajućim procesima obrade, kako bi se obezbedio njihov kvalitet i trajnost*⁵⁾.

Da bi izbegli nemogućnost preciznog definisanja pojma digitalne biblioteke i mnogi drugi autori pribegavaju opisu njenih osnovnih zajedničkih elemenata. Tako Dejvid Stern smatra da svaka digitalna biblioteka ima sledeće zajedničke elemente:

1. *Digitalna biblioteka ne predstavlja zaseban entitet;*
2. *Digitalna biblioteka podrazumeva korišćenje savremene tehnologije za povezivanje informacionih izvora različitih biblioteka;*
3. *Veze između mnogih digitalnih biblioteka i informacionih servisa vidljive su i za krajnjeg korisnika;*
4. *Cilj je univerzalni pristup digitalnim bibliotekama i informacionim izvorima;*
5. *Kolekcije digitalnih biblioteka nisu ograničene samo na surogate dokumenata, one uključuju i one digitalne proizvode koji ne mogu da budu predstavljeni ili distribuirani u papirnoj formi.*⁶⁾

Svakako treba istaći činjenicu da u digitalnim bibliotekama naglasak treba staviti na pristup dokumentima i na pružanje informacionih usluga, a ne na bibliotečku zgradu i tomovske publikacije, što je, naravno, bio cilj i tradicionalnih biblioteka. Digitalne biblioteke, kao i tradicionalne, treba da pruže podršku korisnicima u pretraživanju, nalaženju i pribavljanju dokumenata, a njihova organizacija treba da bude usmerena više na usluge nego na fizički prostor. Najznačajniji element o kojem treba voditi računa pri kreaciji, implementaciji i menadžmentu digitalne biblioteke jeste njena otvorenost za saradnju i povezivanje sa drugim bibliotekama u virtuelnom prostoru. Samo kroz zajedničku raspodelu svih resursa više različitih biblioteka, moguće je adekvatno zadovoljenje korisničkih potreba. Tradicionalne biblioteke biraju, čuvaju i isporučuju informacije. Sve te funkcije zadržavaju i nove digitalne biblioteke, s tim što je selekcija sve više zasnovana na principu „na zahtev korisnika“, što čuvanje informacija može da bude i izvan određenog ograničenog prostora, a isporuka elektronska. Svi ti novi elementi zahtevaju i veštije korisnike, tako da sve više pažnje treba usmeravati upravo na obuku korisnika. Kvalitet biblioteka više se neće meriti „metrima polica ili knjiga“, već pre svega kvalitetom pruženih usluga. Digitalne biblioteke sve svoje resurse treba da usmere na zadovoljavanje potreba korisnika, a ne na nabavku dokumenata. Njihov kvalitet meriće se prema nivou usluga i pomoći koju pružaju korisnicima u pogledu pronalaženja odgovarajućih informacija, a ne prema broju nabavljenih knjiga.

Izgradnja kolekcija digitalne biblioteke neće više biti usredištena na izbor publikacija iz određene oblasti ili dokumenata prema tipu biblioteke, već pre svega na samu strukturu i organizaciju informacionih resursa. Tradicionalne biblioteke bile su usmerene na nabavku, čuvanje i organizaciju informacija. To znači da su one nabavljale dokumenta, čuvale ih i katalogizirale kako bi mogli da budu pronađeni i korišćeni. Element organizacije od suštinskog je značaja i u novim digitalnim bibliotekama, to je upravo onaj element koji bilo koju drugu kolekciju dokumenata razlikuje od bibliotečke kolekcije. Ukoliko ne postoji organizacija, dokument ne može da bude pronađen, a ukoliko dokument ne može da se pronađe, on ne može ni da se koristi. Biblioteke tako više nisu mesta na kojima se mogu fizički pronaći svi željeni dokumenti, već pre portali preko kojih je moguće pristupiti različitim informacionim resursima. „Jedna od značajnih posledica informacione revolucije jeste činjenica da troškovi organizacije informacija počinju da bivaju mnogo veći od troškova same proizvodnje informacija. .. U tom pogledu, mera vrednosti neće više biti sadržaj, već sam kontekst informacija⁷⁾.“

Dobra organizacija elektronskih informacionih resursa podrazumeva i usvajanje odgovarajućih standarda i takozvanih „metadata podataka“. Ukoliko biblioteka želi da izgradi trajnu kolekciju kvalitetnih elektronskih izvora, podaci o skladištenju tih izvora moraju da budu brojni i kvalitetni, aktuelni i pogodni za daljnji razvoj, pristupačni i strukturirani u određenim standardnim formatima. Metadata podaci, odnosno podaci o podacima, od suštinskog su značaja za izgradnju digitalne biblioteke, gotovo da su isto toliko značajni koliko i sami podaci. Kongresna biblioteka je u svom projektu Nacionalne digitalne biblioteke istakla tri tipa metadata podataka značajnih za digitalne kolekcije:

1. intelektualni metadata podaci – kataloški zapisi, pomoćni alati i različiti modeli pretraživanja,
2. strukturalni metadata podaci – informacije koje povezuju digitalne objekte kako bi bilo moguće njihovo logično jedinstvo, poput članaka iz časopisa ili arhivskih celina,
3. administrativni metadata podaci – koji omogućavaju upravljanje digitalnim kolekcijama, uključujući i podatke o metodama skeniranja, rezoluciji, formatu digitalnog dokumenta i njegov naziv.

Metadata podaci od ključnog su značaja u digitalnom svetu. Svako ko ima nameru da kreira, implementira i upravlja digitalnom bibliotekom, mora da ima u vidu te podatke. O problemima usklađivanja metadata podataka raspravlja se u okvirima mnogih međunarodnih organizacija i bibliotečkih asocijacija, a cilj svih tih debata jeste izrada vodiča i harmonizacija standarda na međunarodnom nivou, kako bi bila moguća što bolja, brža i kvalitetnija razmena podataka.

Potrebno je takođe naglasiti da Web svakako sam po sebi ne predstavlja digitalnu biblioteku. Iako Web ima mnoge karakteristike digitalne biblioteke, i iako je činjenica da bez Weba ni digitalna biblioteka ne bi mogla da postoji, ipak je činjenica da on ne predstavlja sam po sebi digitalnu biblioteku, najpre zbog toga što ne nudi organizovane informacione izvore, odnosno celovit sistem znanja, već pre „okean informacija“ ispunjen mnogim šumovima i redundancama. Web ne podrazumeva principe razvoja i izgradnje kolekcija, karakteristične i za tradicionalne i za digitalne biblioteke, a digitalni dokumenti na Webu nisu kreirani sa ciljem da budu dugoročno dostupni i čuvani. Mnoge informacije koje možemo da pronađemo na Webu kratkotrajne su i prolazne, svakodnevno smo svedoci brze promene Web adresa i sadržaja, kao i činjenice da neku informaciju koju danas možemo da pronađemo, već koliko sutra nismo sigurni da ćemo je pronaći na istom mestu. Ono što je još značajnije jeste organizacija informacija, odnosno organizacija znanja. Biblioteke su oduvek predstavljale institucije u kojima je znanje pružano u vidu ograničanog sistema, što se za Web svakako ne bi moglo tvrditi. Dakle, dok u biblioteci, i onoj tradicionalnoj i onoj digitalnoj, mora da postoji mogućnost pronalaza i korišćenja informacija na jedan sistematičan i organizovan način, na Webu to ne mora da bude slučaj. Ukoliko i jeste, neki takozvani „pametni pretraživači“ nude sve bolje mogućnosti ciljnog pretraživanja, još uvek ipak nije reč o sistemu i namernoj organizaciji znanja prema određenim oblastima ljudskog saznanja, prema određenim usvojenim sistemima organizacije i prema utvrđenim standardima i principima.

Dok terminološke rasprave i dalje traju, gotovo da nema biblioteke u svetu koja nije shvatila sve prednosti digitalizacije i koja nije na neki način već ušla u projekat izgradnje digitalnih kolekcija. Svaka biblioteka koja započne projekat digitalizacije najpre treba da uzme u obzir, i da razmotri, sve prednosti digitalizacije dokumenata:

- trenutni pristup najčešće korišćenim dokumentima,

- lakši pristup sastavnim delovima publikacija (npr. člancima u časopisima),
- brži pristup dokumentima koji se realno nalaze u nekoj vrlo udaljenoj biblioteci,
- mogućnost efikasne reprodukcije dokumenata kojih više nema na tržištu knjige,
- mogućnost adekvatnog prikaza dokumenata koji su realno u vrlo nepristupačnim formatima (npr. veliki formati novina ili velike karte),
- virtuelno objedinjavanje kolekcija realno rasutih na različitim lokacijama,
- mogućnost podešavanja digitalnih slika u pogledu njihove veličine, kontrasta, boja, osvetljenja, senki,
- mogućnost zaštite dragocenih originala od potencijalnih oštećenja,
- mogućnost dugotrajnijeg čuvanja dokumenata podložnih propadanju,
- olakšano pretraživanje i pronalaženje željenih dokumenata, uključujući i pun tekst,
- objedinjavanje različitih medija (slike, zvuka, video zapisa),
- mogućnost pružanja usluga i zadovoljavanja mnogih zahteva davanjem na korišćenje kopija (skeniranih, fotokopiranih, slajdova, fotografija),
- smanjenje troškova isporuke dokumenata,
- mogućnost prezentacije određene kritične mase dokumenata.

Imajući u vidu činjenicu da na polju digitalnih informacija imamo sve više učesnika u igri, svakako pri izradi nacionalnog projekta digitalizacije treba imati u vidu mnoge aktore zainteresovane za digitalizaciju, među kojima se nalaze ne samo biblioteke, već i mnoge druge institucije, muzeji, arhive, čak i brojne komercijalne organizacije. Stoga pri izgradnji digitalne biblioteke moramo voditi računa o sledećim komponentama: menadžment ili organizacija znanja, elektronska trgovina, menadžment dokumentima, menadžment u bibliotekama, arhivima i muzejima.

Veliki teoretičar biblioteka, indijski mislilac Rangan, i danas može da nam posluži kao uzor sa svojim jednostavnim ali dubokoumnim principima bibliotekarstva:

- knjige su za korišćenje,
- svaki čitalac ima svoju knjigu,
- svaka knjiga ima svog čitaoca,
- sačuvajte vreme vašeg čitaoca,
- biblioteka je organizam u stalnom razvoju.

I u današnjem digitalnom svetu gotovo da nema bolje teorije o bibliotekama, ili bolje objašnjene uloge bibliotekara. Kraford i Gorman u svojoj knjizi *Buduće biblioteke: san, ludost ili stvarnost* ponudili su nam pet novih zakona o bibliotekarstvu, nastojeći da reinterpretiraju Ranganove principe:

„1. *Biblioteke služe čovečanstvu.*

2. *Poštujte sve oblike u kojima se znanje pojavljuje i prenosi.*

3. *Koristite tehnologiju inteligentno, kako biste poboljšali usluge.*

4. *Štitite pravo slobodnog pristupa znanju.*

5. *Poštujte prošlost, kreirajte budućnost⁸⁾“.*

Najveće svetske nacionalne biblioteke već imaju zavidne kolekcije digitalnih dokumenata. One svojim korisnicima već nude isti dokument u analognoj i digitalnoj formi, a na samim korisnicima ostaje odluka za koji tip dokumenta će se opredeliti. Mnoge digitalne kolekcije, ali uglavnom one sastavljene od dokumenata koji ne podležu zakonima o zaštiti autorskih prava, dostupne su i preko Interneta. Međutim, izuzetno je značajno što su upravo najveće svetske nacionalne biblioteke prve uvidele sve prednosti zajedničkih projekata digitalizacije, saradnje i razmene dokumenata, ne samo na nacionalnom, već i na internacionalnom nivou. „U *praktičnom smislu, trenutno postoji veliki broj različitih projekata u mnogim zemljama sveta, koji su usmereni na različite vrste elektronskih medija, koji su započele različite institucije i organizacije i koji su zasnovani na različitim modelima organizacije. Svi ti projekti skupa predstavljaju istinsku Vavilonsku kulu informacija koja počiva na izuzetno raznolikim strukturama menadžmenta.*⁸⁾“

Univerzalna biblioteka koja bi sadržavala sva štampana dela celog sveta vekovni je ljudski san i utopija, još od doba renesanse. Naravno, takvu viziju nije bilo moguće ostvariti; od Gutenberga se štampa tokom vekova razvijala takvom brzinom da su svi vrlo brzo shvatili da sva štampana dela celog sveta nije realno moguće smestiti pod jedan krov, ma koliko bila velika realna zgrada biblioteke. Danas smo svedoci jedne druge vizije – stvaranja univerzalne virtuelne biblioteke. Ta vizija podrazumeva mogućnost pristupa celokupnom ljudskom saznanju u virtuelnom prostoru; svaki

korisnik bi trebalo da ima mogućnost pristupa svim delima čovečanstva ikada stvorenim na ovom svetu. Međutim, takvog projekta stvaranja virtuelne univerzalne biblioteke svakako ne može da se prihvati ni jedna realna biblioteka, ma koliko ona bila velika ili značajna, i ma koliko išla ispred drugih u primeni novih tehnologija. Imajući u vidu upravo takvu viziju, na svetskom nivou su i pokrenuti neki projekti čiji cilj jeste stvaranje univerzalne digitalne biblioteke. Ipak, čak i kreatori takvih projekata, svesni ogromnog obima svetskog znanja i bezmernog broja ljudskih dela, uglavnom se ograničavaju na određene segmente znanja, na kulturnu baštinu sveta ili na objedinjavanje digitalnih kolekcija nacionalnih biblioteka sveta. Pojedine biblioteke imaju mnogo praktičnije ciljeve – izgradnju digitalnih kolekcija koje će zadovoljiti najveći deo informacionih potreba njihovih korisnika. U digitalnom svetu značenje tih ciljeva menja se iz dana u dan, bilo u pogledu cena, zajednice korisnika, standarda, tehnologija. Stoga, cilj svake pojedine biblioteke treba da bude težnja da predstavlja deo globalne, regionalne ili bar nacionalne mreže digitalnih biblioteka. Tek ako pođemo sa tog lokalnog nivoa, ili pak regionalnog odn. nacionalnog, jednoga dana će biti moguće stvoriti univerzalnu svetsku digitalnu biblioteku, i to pre svega kroz projekte saradnje i razmene digitalnih dokumenata. Tek tada svetska virtuelna biblioteka neće biti samo „renesansni san“, već virtuelna stvarnost savremenog digitalnog doba. Sa takvim namerama su i pokrenuti najznačajniji projekti svetskih digitalnih biblioteka. Njihove početne namere možda i jesu bile deo vekovnog sna o univerzalnoj biblioteci, ali njihovi praktični i svakodnevni koraci, njihova istrajnost u izgradnji pojedinačnih digitalnih kolekcija i u njihovom objedinjavanju u virtuelnoj stvarnosti, govore i o postojanju potpune svesti da nam do konačnog stvaranja organizovane svetske digitalne biblioteke predstoji dug put.

Najznačajniji međunarodni projekti vezani za razvoj digitalnih kolekcija i biblioteka su sledeći: Evropska unija – projekat Evropska biblioteka (*TEL - The European Library*), UNESCO – projekat Pamćenje sveta (*The Memory of the World*), G7/CDNL – projekat *Bibliotheca Universalis*.

TEL - THE EUROPEAN LIBRARY (Evropska unija)

Evropske nacionalne biblioteke poseduju značajne konvencionalne i digitalne kolekcije bitne za naučno i kulturno nasleđe. Kako se globalna mreža razvija sve brže, postaje sve značajnija i raspodela znanja i usvajanje zajedničkih standarda. Spajanjem informacionih resursa nekih evropskih nacionalnih biblioteka, ideja o jedinstvenoj evropskoj nacionalnoj biblioteci polako postaje deo stvarnosti. Nova evropska virtuelna biblioteka treba da omogući korisnicima da pretražuju i pristupaju digitalnim i drugim kolekcijama iz svih biblioteka učesnica u projektu. TEL predstavlja projekat čije je trajanje za sada ograničeno na trideset meseci. Njegov osnovni cilj jeste postavljanje temelja na kojima će posle biti izgrađen celokupni panevropski servis. U projektu je okupljeno deset evropskih partnera, u formi konzorcijuma, čiji je zadatak da objavljuje preporuke u pogledu poboljšanja interoperabilnosti preko nacionalnih granica. Evropska komisija finansira TEL kao propratni projekat u okviru širokog poduhvata i istraživačkog programa *Key Action 3 – Information Societies Technologies*. Rad na projektu oficijelno je započet 1. februara 2001. godine.

Nacionalne biblioteke Evrope osnovala su konzorcijum čiji je zadatak poboljšanje saradnje evropskih nacionalnih biblioteka u pogledu održavanja digitalnih i drugih kolekcija u budućnosti. Cilj jeste izgradnja kooperativnog okvira koji će voditi ka sistemu za pristup značajnim nacionalnim i depozitnim kolekcijama (uglavnom digitalnim, ali ne isključujući ni papirne) u evropskim nacionalnim bibliotekama. U okviru projekta TEL biće sprovedena istraživanja o modelima stvaranja mešovitim kolekcijama tradicionalnih i elektronskih dokumenata, o mogućnostima pristupa tim kolekcijama na koherentan način i za lokalnog i za udaljenog korisnika. TEL treba da doprinese izgradnji naučne i kulturne infrastrukture u okviru cele Evrope kroz razvijanje pristupa širokom spektru različitih sadržaja. TEL treba da ponudi modele informacione politike i razvoja tehnološke podrške za izgradnju panevropske digitalne biblioteke koja će biti zasnovana na zajedničkom korišćenju resursa i digitalnih kolekcija.

Od projekta će koristiti imati i one evropske biblioteke koje još nisu uključene u projekat, stručnjaci za informacije koji su angažovani u sličnim projektima na nacionalnom nivou, kao i drugi informacioni specijalisti, izdavači, donosioci odluka, tehnički eksperti, stručnjaci za zakone u oblasti elektronskog izdavaštva. Očekivani rezultati jesu razvoj i testiranje otvorenih standarda, radnih metoda i prakse koja lako može da bude usvojena u svim nacionalnim bibliotekama.

Pred TEL projektom stoje sledeći zadaci :

- zajednički pristup pregovorima sa izdavačima u pogledu zakona i obaveznog primerka elektronskih i digitalnih dokumenata,
- uspostavljanje kooperativnog pristupa u pogledu ekonomije, izdavanja licenci i pitanja autorskih prava,
- razvoj biznis planova i modela,
- istraživanje tržišta,
- ispitivanja potreba korisnika,
- razvoj zajedničkih standarda za metadata podatke i podršku širokom pristupu digitalnim, oflajn i onlajn kolekcijama, kao i nedigitalnim materijalima,
- zajednički rad na višejezičkom pristupu i izgradnji podrške i modela za višejezički servis,
- testiranje interoperabilnosti (izbor između norme Z39.50 i XML servera),
- pristup publikacijama,
- višejezički pretraživači,
- evaluacija uspešnosti delovanja.

Partneri u projektu su sledeće biblioteke:

- Britanska biblioteka,
- Nemačka nacionalna biblioteka,
- Kraljevska biblioteka Holandije,
- Finska nacionalna biblioteka,
- Švajcarska nacionalna biblioteka,
- Nacionalna biblioteka Slovenije,
- Centralni institut za univerzalni katalog, ICCU, Italija,
- Nacionalna biblioteka u Firenci,
- Nacionalna biblioteka Portugala,
- Konferencija direktora nacionalnih biblioteka Evrope.

Projekat ima svoj web sajt, svoj elektronski časopis i elektronsku diskusiju. Sve članice CENL (*Conference of European National Librarians* – Konferencije direktora evropskih nacionalnih biblioteka) biće pozvane da se uključe u projekat. U prvoj fazi rada, pridružene članice imaju pravo nadgledanja razvoja projekta, a posle i puno pravo članstva. Koordinator projekta je Britanska biblioteka. U aprilu 2002. održan je godišnji skup učesnika projekta u Frankfurtu, a u leto 2003. biće održan u Lisabonu. TEL je već dao preporuke nacionalnim bibliotekama u pogledu izgradnje evropskih informacionih portala. Projekat finansira Evropska komisija u visini od 1,2 miliona eura, a partneri u projektu učestvuju sa ukupno 600.000 eura.

MEMORY OF THE WORLD (UNESCO)

Unesco je ovaj projekat pokrenuo još 1992.godine. Osnovni ciljevi projekta jesu zaštita, očuvanje i prezentacija kulturnog nasleđa svih zemalja sveta, omogućavanje slobodnog i širokog pristupa tom nasleđu pomoću novih tehnologija, ukazivanje na značaj nasleđa, promocija nasleđa i poboljšanje kulturne saradnje u svetu. Kriterijumi za izbor dokumentacionog kulturnog nasleđa dati su u zasebnom Registru, kao i kriterijumi za selekciju predloženih projekata, skupa sa tehničkim, pravnim i finansijskim okvirima.

Svima je poznato da postoji niz uzroka oštećenja ili potpunog nestanka izuzetno značajnih dokumenata kulturnog nasleđa – od kiselog papira ili filmske trake lošeg kvaliteta, do prirodnih katastrofa i ratova. Digitalizacija dokumenata predstavlja preporučeni model zaštite kulturnog nasleđa. Njome se istovremeno postižu dva glavna cilja – i zaštita i omogućavanje širokog pristupa. To je ujedno i najpogodniji model distribucije znanja, kako na lokalnom, tako i na globalnom nivou.

Međunarodni savetodavni komitet i generalni sekretar Uneska rukovode planiranjem i implementacijom programa *Memory of the World*. Unesco je 1996. godine potpisao dokument o saradnji sa IFLA, te su ubrzo potom obe ove organizacije objavile zajedničke preporuke najpogodnijih novih tehnologija za zaštitu kulturnog nasleđa. Prema tim preporukama, svaka zemlja treba da osnuje svoju nacionalnu komisiju čiji će zadaci biti utvrđivanje prioriteta za zaštitu i digitalizaciju i predlaganje projekata na međunarodnom nivou. Do danas su osnovane takve

nacionalne komisije u 42 zemlje sveta. Međutim, postoje i regionalne komisije koje obuhvataju više zemalja, na primer, regionalna komisija za Aziju objedinjuje 43 zemlje.

U Meksiku je 2000. godine održana konferencija o programu *Memory of the world*, a njena osnovna namera bila je unapređenje saradnje nacionalnih i regionalnih komiteta i komisija. Na konferenciji su usvojeni i osnovni ciljevi daljeg razvoja projekta: unapređenje medijske prezentacije projekta, otvaranje nacionalnih diskusija o zaštiti i digitalizaciji dokumenata, izrada brošure, kratkog filma i kompakt diska o projektu, nastavak rada na nominaciji i registraciji nasleđa kroz Registar. Usvojena je i preporuka da svaka zemlja najpre izradi nacionalne registre najznačajnijih dokumenata kulturnog nasleđa, a da se potom ti registri ujednače na međunarodnom nivou.

Tokom 1999. godine u projekat *Memory of the World* bilo je uključeno 47 digitalnih kolekcija iz 26 zemalja sveta. Navešćemo samo neke od nacionalnih projekata uključenih u ovu digitalnu kolekciju svetske baštine: Češka nacionalna biblioteka - stari rukopisi (izdat je i CD-rom sa digitalnim dokumentima), Ruska akademija nauka i umetnosti - Radzvijska hronika, rukopisi iz 13. veka, Bugarska - multimedijalno izdanje starih rukopisa „Sveta Sofija”; „Memory of Russia” - kolekcija rukopisa iz 15-16. veka iz kolekcije Državne biblioteke u Moskvi; kompletne arhive Dostojevskog i Puškina.

Iz svega navedenog, jasno se uočava da postoje dva osnovna principa na kojima počiva program *Memory of the world*: zaštita dokumenata, kolekcija i predmeta i demokratizacija pristupa. Oba ova principa usko su povezana, pošto pristup predstavlja razlog više za zaštitu, a zaštita obezbeđuje pristup.

Osnovni koraci koje treba preduzeti pri osmišljavanju projekta čija je namera da postane deo programa *Memory of the World* su sledeći: izbor i priprema dokumenata, obezbeđenje adekvatnih uslova za njihovu trajnu zaštitu u starom formatu, konzervacija, fotografisanje ili mikrofilmovanje ukoliko je potrebno, digitalizacija, opis, prevod bibliografskog opisa, obuka stručnog osoblja koje će raditi na projektu, novi digitalni proizvod se daje na korišćenje širokoj publici. Kada je reč o prezervaciji i konzervaciji originala potrebno je slediti Uputstva o standardima za prezervaciju i konzervaciju, dostupna u štampanoj formi i preko Interneta, u kojima su dati svi neophodni detalji važećih standarda. Uputstvima su pokrivene oblasti zaštite papira i drugih tradicionalnih formi (kože, pergamenta, papirusa), fotografskih materijala, mehaničkih nosilaca informacija (fonografi, diskovi, cilindri, ploče), magnetnih nosilaca informacija (magnetne trake i diskovi), optičkih medija (kompakt diskovi, CD-Rom, video diskovi, optičke trake), elektronskih publikacija (oflajn i onlajn dokumenata), elektronskih zapisa i virtuelnih informacija (poruke elektronske pošte, kompjuterske datoteke).

Unesco je, skupa sa IFLA i međunarodnim asocijacijama muzeja i arhiva, sačinio sledeće popise: inventar bibliotečkih i arhivskih kolekcija koje su pretrpele oštećenja ili uništenja od 1900. godine do danas, svetsku listu trenutno ugroženih bibliotečkih i arhivskih kolekcija, inventar aktuelnih projekata i aktivnosti čiji je cilj zaštita kulturnog nasleđa.

Povodom proslave stogodišnjice filma, odlučeno je da poseban segment programa *Memory of the World* predstavlja projekat *National Cinematographic Heritage*. Svaka zemlja treba da odabere petnaest svojih najznačajnijih filmova, a Unesco će podržati njihovu digitalizaciju i prezentaciju.

Glavni programski dokument programa *Memory of the World* predstavlja Opšti vodič za očuvanje dokumentacionog nasleđa (*General Guidelines to Safeguard Documentary Heritage*). Unesco je 1999. godine, u saradnji sa IFLA-om, Međunarodnim savetom za muzeje, Međunarodnim savetom za spomenike kulture i Međunarodnim savetom za arhive pokrenuo osnivanje organizacije *Blue Shield* (Plavi Štit) čiji je glavni zadatak zaštita kulturnog nasleđa u uslovima rata i drugih pretnji.

Infoetika, treći Uneskov kongres o etičkim, pravnim i društvenim izazovima kibernetičkog sveta, održan je u Parizu 2000. godine. Osnovni cilj ovih kongresa jeste postizanje konsenzusa o etičkim, pravnim i socijalnim principima koji će se primenjivati u novom digitalnom dobu. Mnogobrojni međunarodni sastanci i konsultacije ukazali su na potrebu postojanja jasne informacione politike, kao i na neophodnost izrade adekvatnih vodiča koji bi trebalo bi da pokriju sve aspekte globalnih informacionih mreža – tehnološke, ekonomske, edukacione, naučne, kulturne i socijalne.

Kada se radi o materijalnim sredstvima, potrebno je istaći činjenicu da Unesco finansira sve nominovane projekte iz svog budžeta, ali da isto tako pomaže pojedinim zemljama i ponuđenim projektima u pronalaženju dodatnih izvora finansiranja. Unesco je tako inicirao i osnivanje

specijalnog međunarodnog fonda namenjenog za finansiranje projekata digitalnih biblioteka, pre svega onih na regionalnom ili međunarodnom nivou.

PROJEKAT „BIBLIOTHECA UNIVERSALIS” (G7/CDNL)

Jedan od najznačajnijih projekata digitalnih biblioteka na svetskom planu jeste projekat *Bibliotheca Universalis* koji su pokrenule najrazvijenije zemlje sveta, odnosno organizacija G7. Projekat su započele nacionalne biblioteke Velike Britanije, Francuske, Nemačke i Japana u junu 1995.g. Projektu su se kasnije priključile i ostale najrazvijenije zemlje sveta: Sjedinjene Američke Države, Italiji, Kanada. Cilj projekta jeste ustanovljenje univerzalne svetske virtuelne biblioteke digitalnih dokumenata. Svaka zemlja bi u univerzalnu biblioteku priključila dokumente svog istorijskog i kulturnog nasleđa. Ta elektronska biblioteka ponudila bi korisnicima putem telekomunikacijskih mreža i Interneta glavna dela svetskog kulturnog i naučnog nasleđa, a glavna težnja jeste međunarodna saradnja i stvaranje globalnog elektronskog bibliotečkog sistema. Odabrani dokumenti svake pojedine zemlje bili bi prezentirani na govornom jeziku te zemlje, i bili bi obogaćeni slikama i zvučnim zapisima. Da bi projekat bio uspešan, pre toga je neophodno razviti višejezične sisteme za pretraživanje. Projektu su se već priključile i mnoge druge zemlje sveta koje nisu članice G7, i on je potpuno otvoren za svaku zainteresovanu zemlju. Sastanci grupe održavaju se po potrebi, da bi se uskladili tehnički i bibliotečki standardi, kako bi u nekom budućem trenutku, kada dođe do objedinjavanja svih tih kolekcija na svetskom nivou, bila moguća interoperabilnost i razmena informacionih izvora.

Partneri pokretači projekta :

- Francuska nacionalna biblioteka i Ministarstvo za kulturu i komunikacije Francuske,
- Nacionalna biblioteka Japana,
- Kongresna biblioteka iz Vašingtona,
- Nacionalna biblioteka Kanade,
- Nemačka nacionalna biblioteka,
- Britanska biblioteka,
- Nacionalna biblioteka Italije.

Novi partneri:

- Kraljevska i nacionalna biblioteka Belgije,
- Nacionalna biblioteka Češke Republike,
- Kraljevska biblioteka Holandije,
- Nacionalna biblioteka Španije,
- Nacionalna biblioteka Portugala,
- Švajcarska nacionalna biblioteka.

Dva posmatrača:

- UNESCO,
- Evropska komisija (DG XIII E-4).

Osnovni cilj projekta jeste da se najznačajnija dela svetske naučne i kulturne baštine stave na raspolaganje što širem krugu korisnika putem multimedijjskih tehnologija, da se poboljša razmena znanja i dijalog preko nacionalnih i internacionalnih granica, da se objedine digitalne kolekcije svih zemalja i da se stvori jedinstvena svetska virtuelna kolekcija znanja i kulture. Krajnji cilj jeste unapređenje međunarodne saradnje i uspostavljanje globalnog elektronskog bibliotečkog digitalnog sistema. Cilj je ne samo da se objedine bibliografski zapisi, već pre svega digitalni dokumenti u punom tekstu. Projekat će raditi na promociji tehnika za digitalizaciju i podsticati definisanje i usvajanje globalnih standarda. Pored toga, namera je da se pokaže da integrisane tehnologije digitalizacije mogu da pruže najbolji način zaštite kulturnog nasleđa, kao i najjednostavniji i najbrži pristup informacijama i dokumentima. Svi dokumenti treba da budu iz domena javnog vlasništva. Projekat će podsticati razvoj menadžmenta kolekcija, nuditi odgovarajuće tehnologije za lak pristup i pretraživanje dokumenata. Mrežna arhitektura biće uspostavljena na digitalnim serverima i zajedničkom interfejsu za pretraživanje i navigaciju. Prvi sastanak održan je u maju 1995. u Parizu u Francuskoj nacionalnoj biblioteci. Prezentacija projekta održana je na konferenciji u maju 1996. u Južnoj Africi. Već tom prilikom bilo je moguće pogledati brojne kolekcije digitalnih dokumenata iz

više zemalja sveta. Svaka pojedina nacionalna biblioteka radi za sada zasebno na svom nacionalnom digitalnom projektu. 1997. godine partneri su načinili detaljan izveštaj o stanju razvoja digitalnih kolekcija u bibliotekama i na nacionalnom nivou svake pojedine zemlje učesnice u projektu.

Dat je i pregled budućih programa digitalizacije u bibliotekama učesnicama projekta :

- *American Memory* – Kongresna biblioteka,
- *The Digital Library Programme* – Britanska biblioteka,
- *German Library* – 10.000 knjiga, digitalni časopisi objavljujani u egzilu, onlajn disertacije, zakonodavni dokumenti u Nemačkoj nacionalnoj biblioteci,
- Program digitalizacije u Nacionalnoj biblioteci Kanade,
- *Working guideline for establishing a digital library plan* – Nacionalna biblioteka Japana,
- *Memoria Hispanica* – Nacionalna biblioteka Španije,
- *Memoriae Mundi - Series Bohemica* – Nacionalna biblioteka Češke Republike,
- *Policy Plan 1997-2002* – Nacionalna biblioteka Holandije.

Sastanak menadžera projekta 1997. godine održan je u Kopenhagenu. Na tom sastanku odlučeno je da sve informacije o projektu budu stavljene na *Gabriel*, web sajt evropskih nacionalnih biblioteka, odnosno u okviru zasebnog projekta koji je realizovan pod okriljem Konferencije direktora evropskih nacionalnih biblioteka. Kriterijumi izgradnje digitalnih kolekcija mogu da budu enciklopedijski, tematski ili istorijski. Glavna tema konferencije bila je razmena između naroda. Svake godine na Konferenciji direktora nacionalnih biblioteka sveta, koja se održava uporedno sa konferencijom IFLA, podnosi se i izveštaj o razvoju projekta. 1998. godine održan je tako zadnji zaseban sastanak menadžera projekta u Amsterdamu. Svi sledeći sastanci održavaće se tokom Konferencije IFLA, odnosno na Konferenciji direktora nacionalnih biblioteka sveta (CDNL). Na Konferenciji 2001. u Bostonu podnet je izveštaj o razvoju projekta, a na Konferenciji 2002. u Glazgovu biće reči o uključivanju novih nacionalnih biblioteka u ovaj projekat.

IFLA/UNESCO - Izveštaj o digitalizaciji 2000

Možemo sa sigurnošću reći da trenutno ne postoji potpuna lista digitalnih kolekcija u bibliotekama i drugim institucijama kulture u svetu. Imajući u vidu upravo tu činjenicu, Unesco je u saradnji sa IFLA 2000. godine sproveo istraživanje o razvoju digitalnih kolekcija u svetu. Mnogim nacionalnim bibliotekama, univerzitetima, arhivima i drugim institucijama kulture poslat je jedinstven upitnik. Odgovori na 82 pitanja stigli su iz mnogih biblioteka i drugih institucija, te je nivo odziva na upitnik bio sasvim zadovoljavajući.

U upitniku je posebno istaknuto da se pod digitalnim dokumentima smatraju sledeće forme: elektronski časopisi, Internet web prezentacije, CD-romovi, bibliografske baze podataka, kompjuterski diskovi, digitalne knjige i druge vrste digitalnih dokumenata. Izveštaj, urađen tokom 2000. godine na osnovu analiza pristiglih odgovora, obuhvata pre svega dokumente digitalizovane sa papirne kopije - knjige, časopise, karte, fotografije, gravire, rukopise, pisma, slike, crteže, ali i takozvane *born-digital works*, odnosno digitalne dokumente nastale izvorno u digitalnoj formi. Međutim, izveštajem nisu pokriveni komercijalni CD-romovi, jer se insistiralo na kriterijumu slobodnog pristupa digitalnim kolekcijama.

Prema tom izveštaju, od ukupnog broja ispitanih institucija, njih 48% već su pokrenule određene programe za digitalizaciju, a njih 52% još se nisu uključile ni u kakav program digitalizacije. Početak programa digitalizacije u 8% ispitanih institucija odvijao se pre 1995, u 42% tokom 1996, u 33% tokom 1997, a u 17% tokom 1999 godine. Broj dokumenata predviđenih za digitalizaciju u okviru projekata varira od 25 do 525.000.

Kriterijumi selekcije kojima se najčešće rukovode institucije u osmišljavanju projekata digitalizacije su sledeći: istorijska i kulturna vrednost 100%, poboljšanje pristupa 100%, naučni značaj 92%, smanjenje oštećenja dokumenata 69%, zaštita 69%, razmena i pozajmica dokumenata 46%, ušteda prostora 15%, istraživanje digitalnih tehnologija 15%, komercijalni razlozi 7%.

Veliki procenat institucija, čak njih 85%, u realizaciji projekata digitalizacije sarađuje sa drugim institucijama u zemlji i inostranstvu, samo 15% institucija samostalno rade na svojim projektima digitalizacije. Saradnja podrazumeva sledeće nivoe: na nacionalnom nivou sarađuje 62% institucija, na internacionalnom 38%, a na lokalnom 15%. Mali broj biblioteka digitalizuje i

materijale koji se ne nalaze u njihovim kolekcijama, samo 15%, a najveći broj njih, čak 85%, digitalizuje isključivo dokumente iz svojih sopstvenih fondova.

Cena digitalizacije po stranici kreće se od 0,12 do 15 USD, a po knjizi od 28 do 154 USD. Prosečna cena digitalizacije jednog broja časopisa iznosi 14 USD. Međutim, ima i vrlo iznenađujućih podataka – u Nacionalnoj biblioteci Koreje digitalizacija jedne knjige košta 154 USD, a u Javnoj biblioteci Njujorka samo 15 USD.

Digitalizaciju obavlja sama biblioteka u 36% ispitanih institucija, u 28% slučajeva digitalizacija je poverena nekom spoljnom, obično komercijalnom saradniku, a u 36% slučajeva koristi se kombinovan metod. Digitalizacija se u 27% slučajeva obavlja sa originala, a u 73% slučajeva sa postojećih reprodukcija (fotografija, mikrofilmova, slajdova i fotokopija).

Rezolucije koje se koriste pri digitalizaciji su različite: u 23% slučajeva je 300dpi, u 45% je 400dpi, u 8% 2000x3000, u 8% 6000x7500. Tehnika koja se koristi pri digitalizaciji je kolor (85%), crno-bela (69%) ili siva skala (46%). Pri digitalizaciji su zastupljeni sledeći formati: tiff 85%, pdf 80%, gif 46%, pal 8%. OCR tehniku, odnosno tehniku optičkog prepoznavanja karaktera koristi 55% ispitanika, a 45% je ne koristi. Specijalne radne stanice za digitalne kolekcije ima 45% institucija, a 55% njih ih nema.

Tipovi dokumenata koji se najčešće digitalizuju su: retke knjige 49%, fotografije 44%, rukopisi 39%, monografije 35%, muzikalije 30%, umetnička dela 15%, časopisi 9%, novine 5%, mape 1%. U pogledu formata odnos je sledeći: štampane publikacije 58%, gravire 42%, poster 42%, filmovi i video 25%.

Veliki broj institucija pribegava priključivanju digitalnih kataloga u već postojeće glavne kataloge (49%), dok se oko 20% odlučilo za stvaranje zasebnih kataloga digitalnih dokumenata, a 40% institucija koristi i jednu i drugu mogućnost.

Digitalni dokumenti dostupni su samo na licu mesta u 41% slučajeva, samo u biblioteci u 33%, a preko weba u 83% slučajeva. U 36% institucija korisnici plaćaju korišćenje digitalnih dokumenata, a u 64% ne plaćaju. Na pitanje da li će digitalne dokumente priključiti virtualnoj biblioteci 83% institucija odgovara pozitivno, a 17% negativno. Čak 91% ispitanih institucija ima nameru da omogući slobodan pristup kolekcijama digitalnih dokumenata¹⁰.

Ovaj izveštaj predstavlja nezaobilazni vodič za sve oni koji nameravaju da započnu bilo kakav projekat digitalizacije. U njemu je moguće naći vrlo korisne savete u pogledu postojećih modela digitalnih biblioteka, kao i precizne podatke o korišćenim tehnologijama, cenama i procesima digitalizacije. Međutim, i pored toga, trenutno se u svetu radi na tolikom broju raznovrsnih projekata digitalizacije, da i ovaj izveštaj pruža samo nagoveštaj celokupnog polja stvaranja digitalnih biblioteka. Osnovni zaključak koji se može izvući iz ovog izveštaja jeste upravo činjenica da u svetu trenutno ne postoji jedinstven i konzistentan model izgradnje i upravljanja digitalnom bibliotekom, i to kako u pogledu vrste materijala odabranog za digitalizaciju, tako i u pogledu tehnoloških procesa, metoda izgradnje i održavanja digitalnih kolekcija. Takođe je istaknuta činjenica da i standardi digitalizacije variraju u odnosu na vrstu dokumenata koji se digitalizuju. I pored svega, moramo priznati da upravo standardi predstavljaju ključne elemente svakog projekta digitalizacije i da svaka biblioteka koja pokreće sličan projekat nužno mora o njima da vodi računa. Mnoge zemlje koje još i nisu započele projekte digitalizacije pokazale su interesovanje za njih, jer i same imaju nameru da u skoroj budućnosti započnu rad na digitalizaciji. Digitalizacija svakako predstavlja sasvim novu oblast delovanja, koja će još dugu niz godina biti izuzetno aktuelna tema rasprava unutar svih biblioteka sveta. Verujemo da će upravo te rasprave vremenom dovesti i do usvajanja međunarodnih standarda u pogledu tehnološke digitalizacije, metadata podataka, organizacije i sistema digitalnih biblioteka.

Bilo da se opredelimo za stav da je svetska digitalna biblioteka samo novi san savremenog čoveka, ili za stav da je ona već postala deo virtualne stvarnosti, u skoroj budućnosti nikako nećemo moći da zaobiđemo pitanja vezana za izgradnju digitalnih kolekcija, ukoliko uopšte želimo ili imamo nameru da budemo deo novog digitalnog doba i modernog informatičkog društva. Ako sami ne pokrenemo projekte digitalizacije dokumenata i stvaranja digitalnih kolekcija, svakako će ih pokrenuti neko drugi u našem okruženju. Jednostavno, digitalna biblioteka je na izvestan način postala imperativ savremenog razvoja biblioteka, gotovo da danas u razvijenom svetu nema tradicionalne biblioteke koja veliki deo svojih informacionih, tehničkih, finansijskih i kadrovskih

esursa nije usmerila upravo u pravcu razvoja digitalnih kolekcija. Da bismo postali deo te buduće univerzalne svetske digitalne biblioteke, potrebno je da na nacionalnom planu izgradimo strategiju razvoja digitalne biblioteke. Nacionalna strategija razvoja podrazumeva precizno utvrđivanje sledećih elemenata: ciljeva digitalizacije, principa razvoja digitalnih kolekcija, kriterijuma selekcije, modela pristupa digitalnim kolekcijama, menadžment digitalnim kolekcijama, usklađivanje standarda na međunarodnom nivou, zaštitu originalnih dokumenata, marketing i promociju digitalizacije, koordinaciju i saradnju na lokalnom, regionalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou, kao i što brže uključivanje u međunarodne projekte.

Napomene:

- 1) Arms, W.: *Digital libraries*, MIT Press, str. 21
- 2) Greenstein D. : *Digital Library Federation draft strategy and business plan*, Washington, Digital Library Federation, 2000, str. 3
- 3) Borgman C.L.: *From Gutenberg to the global information infrastructure: access to information in the networked world*, New York, MIT Press, 2000, str. 23.
- 4) Pinfield, S. et al: Realising the hybrid library.– *The New Review of Information Networking*, 1998, broj 4, str. 5.
- 5) Marilyn Deegan i Simon Tanner: *Digital futures: strategies for the information age*, London, Library Association Publishing, 2002, str. 22
- 6) David Stern, editor: *Digital libraries: philosophies, technical design considerations and examples scenarios*.- Binghamton, The Haworth Press, 1999.- str. 1.
- 7) Kuny, T. i Cleveland, G. The digital library: myths and challenges, *IFLA Journal*, 1998, 24 (2), 107-12.
- 8) Crawford, W. i Gorman, M.: *Future libraries: dreams, madness and reality*. – New York, American Library Association Editions, 1995, str. 122.
- 9) *Managing the Electronic Library: a practical guide for information professionals*/ Edited by Terry Hanson and Joan Day.- London, Bowker Saur, 1998.- str. 17.
- 10) Podaci preuzeti iz Izveštaja dostupnog na sledećoj web adresi:
http://www.unesco.org/webworld/mdm/survey_index_en.html.

Rezime

U tekstu su razmotreni najnoviji termini vezani za razvoj digitalne, virtuelne, elektronske, hibridne, takozvane biblioteke bez zidova. Autor daje kratak pregled teorijskih stavova iz novije svetske literature o digitalnim bibliotekama, kao što pokušava i da napravi uporednu analizu različitih definicija i osnovnih postavki o digitalnim bibliotekama. Posebna pažnja posvećena je međunarodnim projektima izgradnje digitalnih biblioteka: Evropska biblioteka (TEL – The European Library), Bibliotheca Universalis, Pamćenje sveta (UNESCO – Memory of the world). Na kraju je dat pregled o stanju razvoja digitalnih biblioteka u svetu koji su zajedno pripremili IFLA i UNESCO.

Ključne reči: digitalna biblioteka, TEL – The European Library, Memory of the World – UNESCO, Bibliotheca Universalis.

Весна Иняц

Мировая дигитальная библиотека – сон или виртуальная реальность

Резюме

В тексте обсуждаются новейшие термины касающиеся развития дигитальной, виртуальной, электронной, гибридной, так называемой, библиотеки без стен. Автор дает короткий обзор теоретических суждений из новейшей мировой литературы о дигитальных библиотеках и пытается сделать сравнительный анализ различных дефиниций и основных предположений о дигитальных библиотеках. Особенное внимание уделяется международным проектам выработки дигитальных библиотек: Европейская библиотека (TEL – The European Library), Bibliotheca Universalis, Память мира (UNESCO – Memory of the world). В конце находится обзор о состоянии развития дигитальных библиотек в мире, который вместе подготовили IFLA и UNESCO.

Ключевые слова: дигитальная библиотека, TEL – The European Library, Memory of the World – UNESCO, Bibliotheca Universalis.

Vesna Injac

Worldwide Digital Library – Dream or Virtual Reality

Summary:

In the text are elaborated new terms, linked to the development of the digital, virtual, electronic, hybrid, so called Library without walls. The author gives a brief summary of theoretical statements from the newest world literature about Digital Libraries, as She tries to make a comparative analyze of different definitions and elementary thesis of Digital Libraries. A special attention is consecrate to International Projects of creation of Digital Libraries: The European Library (TEL), Bibliotheca Universalis, Memory of the World (UNESCO). The Summary of the situation, regarding the Development of the Digital Library in the World, prepared by IFLA and UNESCO, is given at the end of the Paper.

Key words: *Digital Library, TEL – The European Library, Memory of the World – UNESCO, Bibliotheca Universalis.*